

ressò mont-roigenc

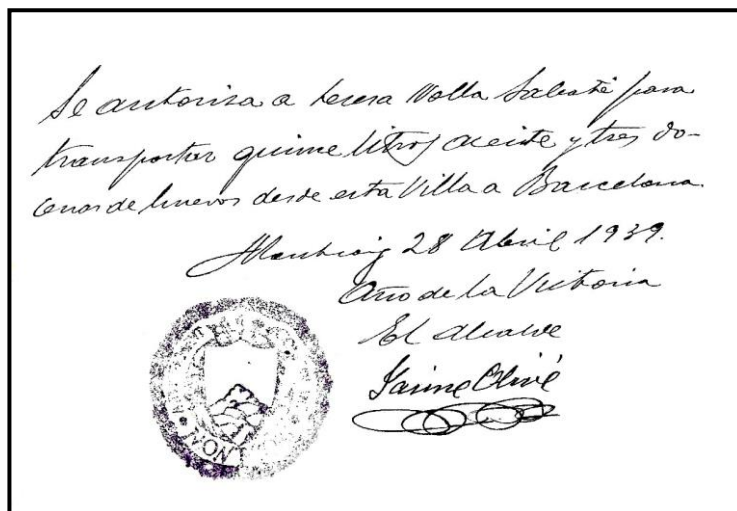
RICARD BALLESTER, DE LA DEPURACIÓ FRANQUISTA AL REFUGI EN LA LITERATURA (2ª PART)

Oriol Ballester Sadurní

10-07-2020

Just després d'acabada la guerra, la vida de Ricard Ballester Pallerola quedà marcada per sempre degut a dues experiències molt dures. La primera, el 1939, quan hagué de remoure cel i terra per aconseguir que el seu fill gran, l'Antoni, pogués sortir d'un camp de concentració de França, on estava internat, i tornès a casa. La segona va arribar el 1940, quan el règim franquista el va depurar. Comencem per la primera vivència.

El camp, on estava internat Antoni Ballester, era al sud del país veí -era el camp número 1, E-3 d'Agde, al departament de *Hérault*. Quan tenia només disset anys, Antoni Ballester Nolla es presentà voluntari per a lluitar per la República. Va formar part com a sanitari del 414 Batalló de la 104a Brigada Mixta, que al final de la guerra a Catalunya cobria el sector del front des del barranc del sud de Tírvia fins a Ribera de Cardós, al Pallars Sobirà. Un cop acabada la guerra, va sortir per la frontera francesa i va anar a parar al camp abans citat. El 16 de maig de 1939, el mateix dia que complia dinou anys, Ricard Ballester era a Figueres esperant l'arribada de l'Antoni, fet que no es produí. Ricard Ballester havia fet múltiples gestions davant del cònsol d'Espanya a Perpinyà, que finalment van tenir èxit, tot i que aquest triomf va arribar després del 16 de maig. Va aconseguir diferents avals, molts dels quals arribats des de Mont-roig del Camp. El 29 de maig, des de Barcelona, escriví al seu fill per a indicar-li les instruccions que havia de seguir per tornar a casa seva dins d'un camió. L'emoció que sentí quan la família es retrobà a casa fou indescriptible, però un cop dins l'Espanya de Franco, van cridar Antoni Ballester per fer el servei militar. Els anys de *mili* no van ser durs si els comparem amb l'infern que va passar durant la guerra. El 1940 era a San Fernando de Henares, a la província de Madrid, i de les seves cartes es desprèn que se'n sortia prou bé dins del món militar.

A la vegada, la Teresa visitava Mont-roig quan podia per a recollir aliments, ja que la fam s'estengué per la capital catalana. Així, per exemple, el 28 d'abril de 1939, obtingué una autorització de l'alcalde de la vila, Jaume Olivé, per transportar de Mont-roig a Barcelona quinze litres d'oli i tres dotzenes d'ous.

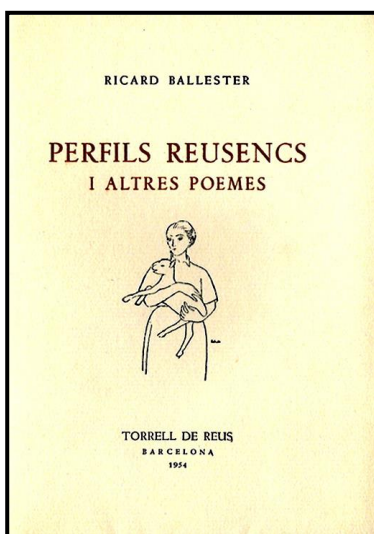
UN PLEC DE CÀRRECS FARCIT DE MENTIDES

Un any despès, el 1940, Ricard Ballester visqué la segona experiència traumàtica. Fou depurat i represaliat. El malson començà el 20 de juny d'aquell any, quan rebé a casa un plec de càrrecs signat vuit dies abans pel president de la Comissió Depuradora de Barcelona (C.D.B.), Manuel Marín Peña, on deia: *“Visto su expediente de depuración, la Comisión ha acordado formular a Usted el siguiente pliego de cargos: 1. Es indiferente en materia religiosa. 2. Es de ideología izquierdista y ha pertenecido a Izquierda Republicana”*. No els va importar que Ricard Ballester fos un home religiós, catòlic i practicant. Pel que fa a la seva militància a Izquierda Republicana (ERC), era una informació falsa. En la mateixa carta li donaven deu dies, improrrogables, per remetre *“la documentación que estime conveniente para su descargo, juntamente con una hoja de servicios debidamente compulsada, en la inteligencia de que, de no hacerlo así, se le tendrá por conforme”*. La justícia al revés. Ell va pensar que algú el denuncià anònimament.

MONT-ROIG AL RESCAT DE RICARD BALLESTER

El 3 de juliol de 1940 Ricard Ballester va presentar la documentació pertinent. Junt amb la contestació en la qual explicava que la imputació d'indiferència en matèria religiosa no tenia cap fonament, afegia que sempre havia viscut allunyat de tota actuació política i que mai no havia militat en cap partit. Entre la documentació aportada s'incloïa un certificat favorable de l'alcalde Mont-roig del Camp -Jaume Olivé Pascual-, dels mossens de Mont-roig del Camp, de l'Arboç del Penedès i de la seva actual parròquia a Barcelona, del doctor Vicenç Nolla i Gili -professor del Seminari de Tarragona-, de Juan Aleu Reynal -cap local de F.E.T.-J.O.N.S. de Mont-roig del Camp-, del director de les Escoles Salesianes de Sant Josep de Barcelona, del director del grup escolar Jacint Verdaguer -on treballava fins aleshores-, de l'alcalde del barri on vivia a la capital catalana, del carter de l'Arboç -que certificava que només va estar subscript al diari “Las Noticias”, d'ideologia centrista-, i de diversos excombatents del bàndol franquista de Mont-roig del Camp.

Ricard Ballester va haver d'esperar sis mesos -que se li van fer eterns- per saber la decisió del Ministeri. Finalment, en el número 6.789 d' “El Magisterio Español”, a la pàgina 53, apareix l'Ordre Ministerial que resol que Ricard Ballester Pallerola queda inhabilitat per a càrrecs directius i de confiança en institucions culturals i d'ensenyament. De poc va servir tota la documentació que va aportar. En el seu expedient figuraven, entre d'altres càrrecs, el de separatisme, a més d'acusacions molt poc clares i sense dades que les sostinguessin. Ricard Ballester ho sabia perquè un veí i conegut de la família, Antonio Lascorz, que aleshores vivia a Madrid i tenia connexions amb els franquistes, va accedir al seu expedient, tal com li va explicar ell mateix en una carta. Hi afegia que, donades les gravetats de les acusacions, va sortir millor parat del que en un principi es temia. Això sí, a Ricard Ballester no li van pagar mai els mesos que va estar suspès de feina i sou. Durant aquest període, i gràcies a uns diners estalviats per la seva esposa, la Teresa Nolla Sabater, van obrir al costat de casa seva, en uns baixos, una botiga de venda de pastissos. Tota la família hi va treballar per tirar endavant. La pastisseria es va dir Pastisseria Nolla i va estar oberta fins a la dècada dels seixanta.

Ricard Ballester va poder recuperar la seva plaça de mestre a la mateixa escola, la Jacint Verdaguer, on es va jubilar el 1961. Però la repressió i censura franquistes el va marcar de per vida. Un home brillant i experimentat com ell no podia tenir cap càrrec directiu ni de confiança. A sobre, un gran col·lega i amic seu, el mestre Manuel Cantarell, que va ser castigat i enviat a exercir a l'escola pública de Jiménez de Jamuz, un petit poble de la província de Lleó. Allà va caure malalt i hi va morir al cap de pocs mesos, fet que va afectar-lo profundament. Un home sensible i humà com ell, davant de tanta injustícia, es va sentir derrotat. Durant la postguerra va seguir llegint i escrivint, la seva gran afició, i mica en mica va anar aixecant el cap. No va ser, però, fins al 1954 que publicà "Perfils reusencs i altres poemes" amb

l'editor Torrell de Reus, on s'inclou el poema "L'ermita de la Verge de la Roca". La publicació d'aquest llibre el va satisfer enormement. Sense ser Ricard Ballester un

escriptor conegut pel gran públic, una revista tan prestigiosa com "Destino" en va publicar una ressenya en el número del 16 de maig de 1955. Altres publicacions en van treure també ressenyes. Ricard Ballester també va publicar poemes en diferents edicions de l'"Antologia de la poesia reusenca", entre finals de la dècada dels cinquanta i començaments dels seixanta.

Jubilació 1961. Ricard Ballester és el 5è per la dreta

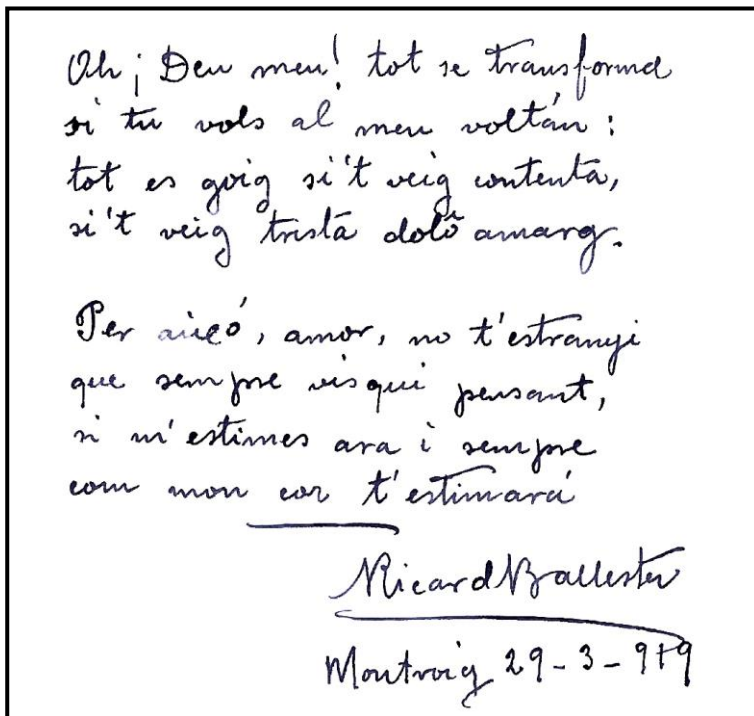
POESIA I NARRATIVA

En aquesta època va refer molts poemes que havia escrit en la seva joventut. A la vegada, va presentar diversos treballs al certamen literari que cada any organitzava el Centre de Lectura de Reus. D'aquests anys són els escrits "Reus, París i Londres", "Una castanyada memorable", "Gaudí", "En els albors del segle XX", "Dos polítics front a front", "La premsa literària", "El Rossinyol" o "La sortida de missa de dotze". Va iniciar el que volia ser un llibre de memòries, "Entre la boira dels records", que no va acabar mai. Quan el començà, escrigué a manera de justificació, en el seu estil característic: "Un llibre de records sempre és una cosa delicada (...) Tot allò que ja ha passat al domini de la història té quelcom de sagrat, quelcom digne del més gran respecte. No ha d'estranyar doncs si dic que el llibre "Entre la boira dels records" m'ha anat brollant de les mans amb un cert temor, però a la vegada amb una emoció profunda per les coses que se'n van i que, precisament, perquè ens deixen, polaritzen la nostre atenció envers elles per tal de copsar tot el seu encís i transmetre'l a les generacions que ens han de succeir". També tenia la idea d'escriure una petita història de la premsa

reusença. Escrivia molt, sempre en quartilles, i tot el que redactava ho corregia i ho tornava a redactar diverses vegades si calia. Era molt perfeccionista. Si el llibre “Perfils reusencs i altres poemes” va ser el seu cim com a poeta, li va faltar publicar un recull d’articles periodístics i un llibre de memòries, que hauria estat el seu cim com a narrador i privilegiat espectador de les primeres dècades del segle XX.

Com ja hem dit, Ricard Ballester també era un gran lector. Llegia molt, llibres i diaris, perquè sempre li va agradar estar ben informat de tot el que passava al món. Comprava llibres en català de l’editorial Selecta i fins i tot hem trobat entre els seus papers un exemplar de “Curial”, la mítica revista literària clandestina que es publicà entre 1949 i 1950. Conservava primeres edicions de llibres que han esdevingut clàssics, com ara una colla d’obres de Josep Pla, Josep Maria Espinàs, Gaziel, “Nosaltres, els valencians” de Joan Fuster, o “Els altres catalans” de Francesc Candel. No es va ficar mai en política i a casa seva regnava un silenci autoimposat sobre els anys de la guerra i els primers anys de la postguerra. La seva gran distracció era el futbol. Ja vam explicar en la primera part d’aquest article que tenia dos seients al camp del Barça. Anava a tots el partits, acompanyat de la seva esposa o d’algun dels seus fills, i va viure l’època gloriosa del Barça de Kubala.

MONT-ROIG SEMPRE EN EL RECORD

Ah; Déu meu! tot se transformà
si tu vols al meu voltant;
tot es guig si't veig contenta,
si't veig trista dolç amarg.

Per això, amor, no t'estranyi
que sempre visqui pensant,
ni m'estimes ara i sempre
com mon cor t'estimava

Ricard Ballester
Montroig 29-3-1919

“Al cim d’alterós cingle que és roja flamarada, igual que un blanc colom que, lassat, para el vol, tenint per dosser el cel, per llit la serralada, la venerada ermita somriu com raig de sol”. Així comença el poema “L’ermita de la Verge de la Roca”, citat anteriorment, que escrigué a Mont-roig el 1921. El 29 de març de 1919 redactà “Moments de neguit”, dedicat a la seva futura esposa, un poema íntim on mostra amor i adoració per la seva promesa mont-rogenca, la Teresa Nolla.

Transcorreguts trenta-cinc anys, el 15 d’octubre de 1954, li regalà pel seu sant un volum del seu llibre de poemes. Li escrigué una dedicatòria, que deia així: “A la meua estimada esposa, en el dia joïós de la seva festa patronímica, em plau dedicar-li aquest llibre, perquè tingui un amable record d’aquells dies llunyans i feliços, que vam viure plegats sota el cel lluminós de Mont-roig -la seva graciosa vila nadiua-, envoltada d’un camp magnífic i sempre enjoiat amb la meravella d’una botànica trèmula de verdors encisadores; i tothora guiats per la maternal sol·licitud de la seva venerada Verge de la Roca, dels seus devots mont-rogenca, la més dolça mare. Que la gloriosa santa Teresa

de Jesús faci davallar, avui i sempre, la benedicció del cel en la nostra llar. Amb el més cordial afecte. Ricard”.

LES CARTES

Conservem un gran nombre de cartes -i també postals- de totes les èpoques de la vida de Ricard Ballester. Val a dir que brodava el gènere epistolar. Durant les dècades dels cinquanta i seixanta mantingué una notable correspondència amb intel·lectuals i escriptors, sobretot reusencs, als quals coneixia de la seva etapa de joventut. Tingué una fructífera correspondència amb Bonaventura Vallespinosa -el president de la secció de literatura del Centre de Lectura-. A més, amb motiu de la publicació del llibre de poemes el 1954, envià exemplars a amics i personalitats, els quals li respongueren afectuosament. Podem citar Josep Maria Rebull, Josep Martorell Òdena, Josep Maria Vidal i Pallejà, Salvador Vilaseca, Francesc Mas i Abril, Francesc Cubells Florentí i Lluís Mallafré, que li feu els dibuixos del llibre. També li respongué agraït pel detall del llibre l'alcalde de Reus, Joan Bertan. A la vegada, s'escrivia encara aleshores amb Josep Maria de Sucre. De la colla de Reus de principis de segle anaren morint tots i finalment només quedaren Josep Martorell Òdena i ell.

Ricard Ballester va realitzar diversos viatges amb els seus companys de feina. A més, cada estiu solia passar uns dies de descans al balneari de Vallfogona de Riucorb. Les cartes que escrivia a la seva esposa i fills quan s'absentava de Barcelona constitueixen una lliçó magistral de com s'ha de redactar una carta. Els qui conegueren Ricard Ballester expliquen que era un home bondadós, que sempre vestia molt elegantment i que era molt educat i afectuós. La seva escriptura era un reflex de la seva personalitat.

UN MESTRE SOLIDARI I UN EXCEL·LENT COMPANYY DE FEINA

Per altra banda, sabem que l'any 1952 Ricard Ballester va avalar un mestre de l'escola graduada de Llagostera, que estava sent depurat pel règim franquista. També sabem que ajudà un familiar d'un antic company represaliat per poder accedir a una plaça pública de mestre. Cal apuntar que Ricard Ballester exercí la seva professió des del 1917 i fins al 1961 amb una dedicació total i absoluta. Les alabances que rebé quan es jubilà -i al llarg de la seva carrera professional-, per part de col·legues de professió, alumnes i exalumnes ho diuen tot.

Ricard, Maria del Carme, Antoni i Alfons (1941)

QUATRE FILLS QUE VAN TRIAR LA CIÈNCIA

Ricard Ballester mai no va deixar de visitar Mont-roig, on vivien els seus cunyats i els seus nebots. D'entre els seus quatre fills, els que sempre van tenir més tirada per Mont-

roig van ser l'Alfons i la Maria del Carme, no debades i tal com vam explicar en la primera part d'aquest article, hi van viure uns anys, durant la guerra. Malgrat el conflicte, que a ells -sortosament- no els va afectar gaire, tenien bons records de Mont-roig. A més, van conviure amb l'avi "Alfonso" el qual, sigui dit de pas, va morir cap al final de la guerra, el 1938. L'Alfons, que era metge, tenia cura de la seva salut, que cada cop era més delicada. D'altra banda, el seu fill Antoni -químic- marxà a treballar a l'estranger en la dècada dels seixanta. Passà una bona temporada a Veneçuela i després tornà a Barcelona. Més endavant -resumeixo- van començar les expedicions a l'Antàrtida fins al muntatge de la base a l'Illa Livingston, a les Shetland del Sud. Va dedicar la seva vida professional a la ciència i avui en dia l'institut de Mont-roig porta, de manera més que justa, el seu nom. L'altre fill, el segon -Ricard-, es dedicà al sector industrial químic, i la seva filla Maria del Carme va ser l'única que seguí el seu camí

Alfons, Teresa i Domingo, asseguda a terra l'Antònia (juliol de 1974)

professional, però des de la vessant científica. Agafà el testimoni del pare i també va ser mestre, però de ciències -física, química i matemàtiques-. Va treballar molts anys a l'escola Sant Gregori, el centre educatiu fundat l'any 1955 per Jordi Galí i Herrera, fill del pedagog insigne Alexandre Galí i Coll, i on la tasca docent es basa en els principis de renovació pedagògica de Maria Montessori i del mateix Alexandre Galí.

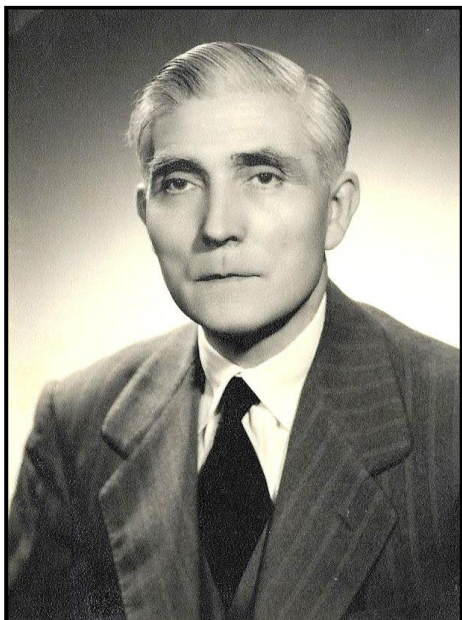
Casament del fill Alfons amb Montserrat (26-04-1961)

En definitiva, els quatre fills de Ricard Ballester Pallerola es van dedicar a les ciències però, a la vegada, els interessava la literatura, la història, la música i l'art. Eren, per damunt de tot, uns humanistes, en el sentit literal de la paraula. Com el seu pare. L'Antoni, i en menor mesura l'Alfons, també van escriure poemes.

LA MORT DEL POETA

El 1964 Ricard Ballester patí un ictus, que el va afectar la mobilitat i la parla. Des d'aleshores no pogué aixecar-se mai més del llit. La Teresa i la Maria del Carme van tenir cura d'ell fins al final i l'Alfons el visitava sempre que calia. Ricard Ballester va tenir la satisfacció de conèixer deu nets. Morí el mes de juliol de 1973 i fou enterrat al

cementiri del Poblenou de Barcelona. Qui signa aquest article, net del poeta, i fill de l'Alfons -el metge-, el conegué ja malalt i prostrat al llit. Pel que fa al vell cafè Austràlia, on Ricard Ballester es reunia de jove a Barcelona amb els seus amics, actualment es diu El Cafetó. Està regentat per una família xinesa i la seva clientela és una barreja de gent del país i nouvinguts. Segueix sent un lloc molt animat, i el carrer on està ubicat està ara tancat al trànsit i s'ha convertit en una rambla que va fins al mercat de Sant Antoni. Convida a passejar-hi, a badar i a observar-hi els vells edificis.

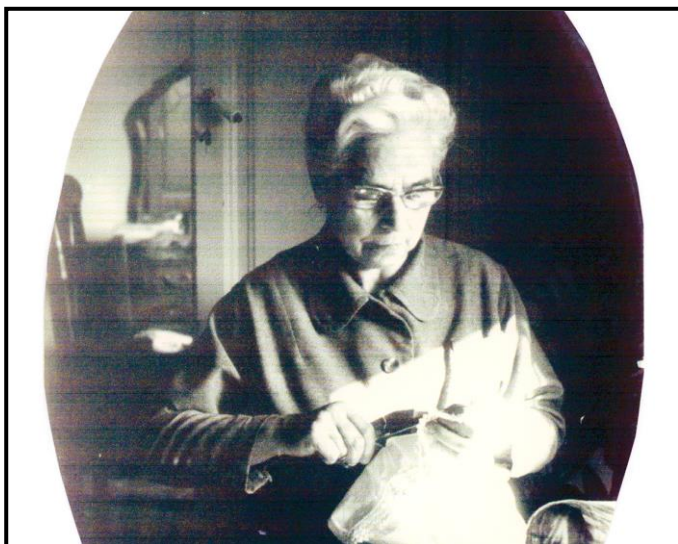
LA TERESA NOLLA, UNA MONT-ROGENCA A BARCELONA

Un cop desaparegut Ricard Ballester, la seva vídua seguí visitant Mont-roig, sobretot durant l'estiu. L'acompanyava la Maria del Carme, que sempre visqué amb ella. Els altres tres fills també hi anaven. L'Alfons es feu una casa a Roda de Berà, on passava les vacances i nombrosos caps de setmana, i anava sovint a Mont-roig. Residia a Barcelona, a l'igual que el seu germà Antoni, mentre que el Ricard anà a viure a Sant Cugat del Vallès en la dècada dels vuitanta. L'Alfons era molt aficionat a la pintura a l'oli i pintà alguns quadres amb el paisatge de Mont-roig com a tema.

Anys 50

La germana de la Teresa Nolla, l'Antònia, morí el 1974. Més endavant marxà el Domingo. En canvi, l'Alfons, l'oncle "Alfonso"¹, arribà gairebé al segle de vida i tenia una salut de ferro. L'Alfons Nolla Sabater vivia al poble però passava els estius a la seva segona casa, una senzilla construcció, als Prats, a tocar del mar. Les paelles que

cuinava amb la seva esposa, la Pilar, quan els venia a veure la Teresa i d'altres familiars eren una tradició i un bonic motiu per retrobar-se.

La Teresa Nolla passà les vacances, durant uns anys, en un hotel ubicat a tocar del monestir de Santa Maria de Poblet que es diu Monestir. A més també passava alguns dies estiuencs a la casa de l'Alfons a Roda de Berà. Així que tenia Mont-roig a tocar, i podia anar-hi sovint, cosa que l'omplia d'alegria. La Teresa

¹ "Alfonso de la Cirila". Diu Ferran Jové Hortonedà a "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (Ajuntament de Mont-roig, 1999), pàg. 204: "La Cirila era la mare de l'"Alfonso" i el "Domingo". Asseguren que l'"Alfonso" és un dels homes més vells de la vila (li feien 93 o 94 anys - 1993) i deien que encara anava al tros i que no aparentava l'edat que tenia..."

Nolla explicava sovint anècdotes de Mont-roig, com ara la viscuda per ella quan hi va haver l'accident ferroviari a la riera de Riudecanyes el 25 de novembre de 1907. Ella tenia onze anys. Hi moriren vint-i-dues persones i hi hagué quaranta-nou ferits. Molts mont-roigencs acudiren a socórrer les víctimes i treure els morts dels vagons, entre els quals el pare de la Teresa Nolla. Aquesta, preguntà al seu pare que si el podia acompanyar al lloc de l'accident, i li va respondre que no. La Teresa, però, insistí tant, que finalment el seu pare se la va emportar. El paisatge que va contemplar i el que hi va escoltar quan va arribar al lloc de l'accident, mai no ho va oblidar: cossos destrossats, crits de dolor dels ferits, i els morts amuntegats a terra, coberts amb flassades.

LA FI D'UNA GENERACIÓ

Teresa Nolla morí el 1990 i acompanyà Ricard Ballester en el mateix nínxol del cementiri del Poble Nou. Una generació més tard, foren els seus fills els qui ens deixaran. El primer en marxar fou l'Alfons -l'any 2015-. Després ens deixaren l'Antoni -el 2017-, la Maria del Carme -el 2018- i, finalment, el Ricard, fa només un any, el 2019. Va ser la fi dels sis membres de la família Ballester Nolla, iniciada a Mont-roig el 1919 -cent anys exactes-. Ha estat un segle d'alegries i tristeses i de molts projectes personals, familiars i laborals -alguns fracassats i d'altres reeixits-. També ha estat un segle de la història del país: una Restauració, dues Dictadures, una República, una Guerra Civil i una Transició que ens ha portat fins aquí. La vida segueix. Acabo amb la lletra de l'himne *scout* que solia citar la Teresa Nolla. No sé quina relació hi ha entre la meva àvia de Mont-roig i el moviment *scout*, però tinc gravada a la ment aquestes paraules: "Sempre avançant, no hi ha res distant. És humiliant retrocedir".